

SKARBY NATURY I ARCHITEKTURY

Morze

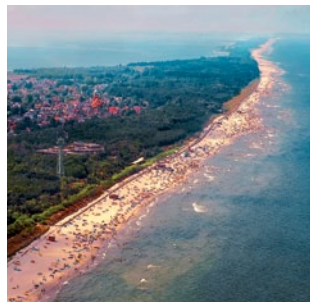

BAŁTYCKIE

SKARBY NATURY I ARCHITEKTURY

Morze

BAŁTYCKIE

Historia Morza Bałtyckiego	4
Fauna i flora Bałtyku	6
POLSKA	
Wyspy (Wolin i Uznam)	9
Wybrzeże Trzebiatowskie	16
Wybrzeże Słowińskie	24
Pobrzeże Kaszubskie	43
Mierzeja Helska	55
Mierzeja Wiślana	60
Wybrzeże Staropruskie	64
LITWA	67
ŁOTWA	72
ESTONIA	79
ESTONIA – WYSPY	84
FINLANDIA	91
FINLANDIA – WYSPY	96
SZWECJA	100
SZWECJA – WYSPY	107
DANIA – WYSPY	115
NIEMCY	123
NIEMCY – WYSPY	127

HISTORIA MORZA BAŁTYCKIEGO

Od Jeziora Lodowego do Morza Mya

Historia Bałtyku, jednego z najmłodszych mórz na Ziemi, dzieli się na kilka etapów. Około 13 tys. lat temu wody cofającego się, topniejącego lodowca załaty śródlądową nieckę, tworząc Bałtyckie Jezioro Lodowe, które zajmowało obszar zbliżony do dzisiejszego Bałtyku, lecz miało poziom wyższy o 20 m niż współczesny ocean. W miarę, jak lodowiec topniał, nadmiar wody spływał do Morza Białego i Morza Północnego. Panujący wówczas klimat polarny nie sprzyjał rozwojowi fauny i flory, która ograniczała się do najwytrzymalszych gatunków słodkowodnych.

Dziesięć tysięcy lat temu słodka woda z topniejącego lodowca wtargnęła do znajdującego się na zachodzie oceanu, a z północy napływała słona woda z Morza Północnego. Bałtyckie Jezioro Lodowe uzyskało stałe połączenie z oceanem i stało się morzem. Nazwano je Morzem Yoldiowym od żyjącego w nim bardzo licznie małża *Yoldia arctica*.

Tysiąc lat później po lodowcu pozostały już tylko niewielkie, izolowane fragmenty lądolodu, a obszar współczesnego Półwyspu Skandynawskiego zaczął się podnosić, co zaowocowało odcięciem Morza Yoldiowego od oceanu. Powstał słodkowodny zbiornik zasilany wodami rzek, zwany Jeziorem Ancylusowym od żyjącego w nim ślimaka *Ancylus fluviatilis*.

Około 7 tys. lat temu podniósł się poziom wód oceanu światowego, które przez Cieśniny Duńskie wtargnęły z Morza Północnego do Jeziora Ancylusowego, przekształcając go w Morze Litorynowe, nazwane tak od licznie występującego w nim ślimaka *Littorina littorea*.

Trzy tysiące lat temu podniosło się dno w Cieśninach Duńskich, utrudniając dopływ słonej wody do Morza Litorynowego, które przekształciło się w słonawe Morze Politorynowe – zaczęły kształtować się Bałtyk taki, jakim znamy go dziś. Tysiąc lat temu zadomowił się w nim małż *Mya arenaria*, który przywędrował tu z Ameryki Północnej przyczepiony do łodzi wikingów. I to właśnie na jego cześć geolodzy ochrzcili tę fazę rozwoju Bałtyku Morzem Mya.

Panowanie na Bałtyku

W tomie I wydanego w 1880 r. *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* można przeczytać: „Bałtyckie morze, Bałtyk (od łotewskiego słowa *baļtos*, biały, z powodu barwy niektórych jego brzegów pokrytych białym, wapiennym kamieniem), po niemiecku zwane *Ostsee*, to jest Morze Wschodnie; zwane dawniej *Wendzkiem* lub *Sarmackiem*, wielka zatoka Morza Niemieckiego, oblewająca brzegi północno-zachodniej części Rosji, wschodniej Szwecji i Danii, i północnej części Prus. Przypuszczają, że już Fenicyanie nawiedzali te brzegi, kupując tu bursztyn; ale rzecz ta nie jest udowodniona. Rzymianie rzeczywiście docierali do brzegów Morza Bałtyckiego, nazywając je *Kodańską zatoką* (*Sinus Codanus*). Potem rozmaite narody zamieszkiwały południowe brzegi tego morza; najpotężniejsi z nich byli *Wendowie*, naród słowiański, i od nich morze bałtyckie nazywano *Wendzkiem* albo *Wendyjskiem*. W północnej i północno-wschodniej jego stronie mieszkali *Finnowie*, w zachodniej *Gotowie* i inne narody germańsko-skandynawskie, całe zaś pomorze bałtyckie od *Wisły* do *Elby*, czyli *Laby*, zamieszkiwały słowiańskie plemiona rozmaitych nazwisk”.

Znaczenie Bałtyku zawsze było bardzo duże. W starożytności na bałtyckim wybrzeżu pozyskiwano bursztyn, ceniony przez ówczesnych mieszkańców basenu Morza Śródziemnego na równi ze złotem. Wyprawiano się także w te rejony w po-

Bitwa pod Oliwą – bitwa morską między flotami polską i szwedzką w 1627 r. (fragment obrazu Stefana Płużańskiego)

Duński okręt flagowy *Christianus Qvintus* podczas bitwy o *Køge Bay* w 1677 r. (fragment obrazu Christiana Mølstedta)

szukiwaniu niewolników. Od średniowiecza nadmorskie porty zaczęły mieć znaczenie przede wszystkim handlowe i tak już zostało do dziś, zmieniały się jedynie towary, które ładowano na statki. Konflikty o panowanie na Morzu Bałtyckim wybuchały wtedy, gdy któremuś z państw zamarzyła się hegemonia i całkowita kontrola nad szlakami handlowymi, a co za tym idzie – zagarnięcie wszystkich wynikających z tego zysków.

Najogólniej rzecz ujmując, panowanie na Bałtyku można podzielić na kilka okresów, na które przypada dominacja konkretnego państwa. W X w. szlaki handlowe opanowali Duńczycy, którzy w XIII w. ustąpili miejsca Niemcom kontrolującym Hanzę. Niemiecką dominację zakończyli w XVI w. Szwedzi, a w XVIII w. Szwedów pokonali Rosjanie. Wiek XIX i pierwsza połowa wieku XX to ponownie czas panowania niemieckiego.

FAUNA I FLORA BAŁTYKU

Bałtyk nie zalicza się do mórz obfitujących w organizmy żywe. Wpływ na to ma niskie zasolenie, które w dodatku maleje wraz oddalaniem się na wschód od łączącej go Morzem Północnym cieśniny Kattegat, obniżając się z 30‰ na zachodnich krańcach do 3‰ w najdalej wysuniętych na północ i wschód partiach zatok Botnickiej i Fińskiej.

Świat roślin

Świat roślin reprezentuje fitoplankton i fitobentos. Pierwszą grupę tworzą glony unoszące się w wodzie, na które składa się ponad 700 gatunków. Dominują okrzemki, bruzdnice oraz sinice. Skład fitoplanktonu nie jest jednolity. Im dalej na wschód i północ, tym mniej w nim gatunków typowo morskich, a więcej słodkowodnych.

Fitobentos to rośliny porastające przybrzeżne partie morskiego dna. W Bałtyku występują zielenice (np. gałęzatką), brunatnice (np. morszczyń), krasnorosty (np. widlik) oraz rośliny kwiatowe (np. trawa morska).

Morszczyń pęcherzykowy z gromady brunatnic (Dania)

Dorsz bałtycki

Świat zwierząt

Bałtyckie królestwo zwierząt tworzą: zooplankton, zoobentos, nekton i awifauna. Zooplankton to jedno- i wielokomórkowe organizmy zwierzęce unoszące się w wodzie. Tworzą go skorupiaki (widłonogi, wioślarki, szczeponogi), wrotki, pierwotniaki i krążkopławy (meduzy). Skład i charakter zooplanktonu zmienia się wraz z oddalaniem się od cieśniny Kattegat ze słonowodnego na słodkowodny.

Nekton to zwierzęta pływające w wodzie, czyli ryby i ssaki morskie. W Bałtyku żyje 26 gatunków ryb morskich, a także kilka gatunków typowych dla wód słodkich, jak i takich, które dobrze czują się w obu środowiskach. Użytkowe znaczenie mają śledzie, szproty i dorsze, bytujące z dala od brzegu. W rejonach przybrzeżnych zdomowały się takie gatunki, jak: kur diabeł, węgorzyca oraz ostropłetwiec. Przy samym brzegu, zwłaszcza w pobliżu ujść rzek, a także w zatokach i zalewach, spotyka się przedstawicieli gatunków słodkowodnych, np. okonie, płocie, sandacze i szczupaki. Bałtyckie ssaki to przede wszystkim foki (szara, obrączkowana i pospolita) oraz morświny, zaliczane do waleni.

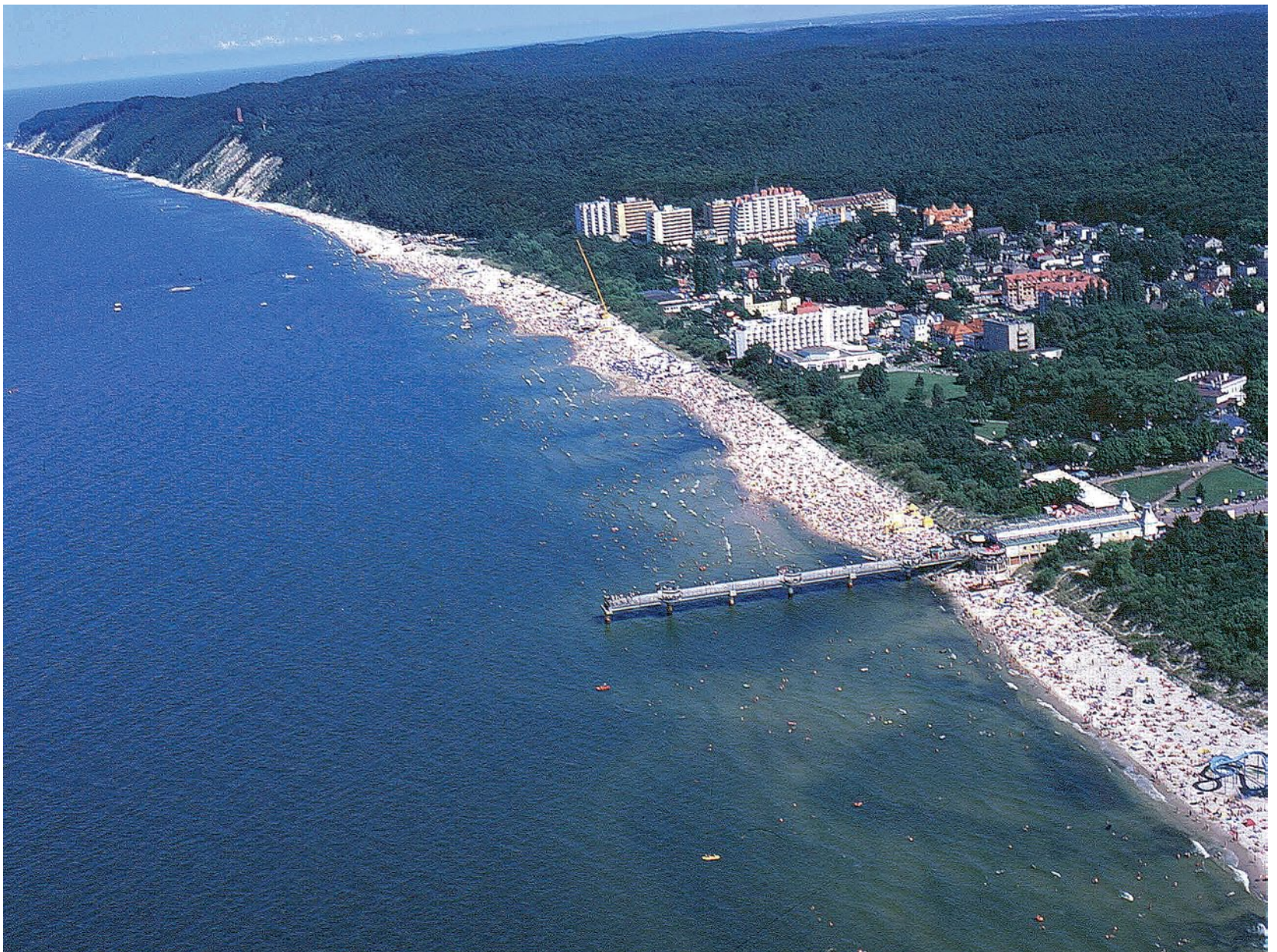
Nadbałtycką awifaunę tworzą różne gatunki mew, kaczek, łabędzi i gęsi.

Foka pospolita na plaży wyspy Wolin

Mewy na falochronie na niemieckim wybrzeżu Bałtyku

Wybrzeże wyspy Wolin – Międzyzdroje i klify w Wolińskim Parku Narodowym

Plaża w Świnoujściu

POLSKA

WYSPY WOLIN I UZNAM

Ujście Świny w Świnoujściu rozdzielające wyspy Wolin i Uznam

Stawa Młyny w Świnoujściu

Wolin, największa polska wyspa (powierzchnia: 265 km²), leży między Zatoką Pomorską a Zalewem Szczecińskim. Od wyspy Uznam oddziela ją rzeka Świna, a od lądu rzeka Dziwna i Zalew Kamieński. Do Polski należy także część sąsiedniej wyspy Uznam (90 km²; pozostała część znajduje się w granicach Niemiec).

Krajobraz

W krajobrazie Wolina dominują wzgórza morenowe, a najwyższy położony punkt osiąga wysokość 115 m n.p.m. Wybrzeże od strony Bałtyku jest piaszczyste, z wydymami i klifami, a od strony Zalewu Szczecińskiego, Dziwny i Zalewu Kamieńskiego – podmokłe (nazwa „Wolin” pochodzi od słowiańskich słów oznaczających takie właśnie tereny). Na wyspie jest kilka jezior. Największe z nich, Wicko Wielkie, ma 12 km² powierzchni. Część Wolina objęto ochroną, tworząc w 1960 r. Woliński Park Narodowy o powierzchni 109 km².

Świnoujście

Świnoujście (41 tys. mieszkańców), największe miasto na Wolinie, zajmuje także polską część wyspy Uznam. W jego granicach znajdują się ponadto czterdzieści dwie małe, niezamieszkane wysepki. Pierwszą historyczną osadą był tu gród Wolinian, zdobyty przez Mieszka I. Prawa miejskie nadano osadzie w 1765 r.

Symbolem miasta, często reprodukowanym na widokówkach i w folderach, jest stawa Młyny – znak nawigacyjny z drugiej połowy XIX w. w kształcie wiatraka stojący na końcu falochronu. Także falochron wart jest uwagi. Ma 1400 m długości i jest najdłuższym kamiennym falochronem w Europie.

Latarnia morska, oddana do użytku w 1858 r., stoi u wejścia do portu. Jest najwyższa na całym polskim wybrzeżu – ma 68 m wysokości. Emitowane przez nią światło można dostrzec z odległości 46 km. Obiekt udostępniono do zwiedzania, a z balkonu widokowego roztacza się niezapomniana panorama.

W Świnoujściu zachowało się wiele ciekawych zabytków architektury sakralnej i militarnej. Pierwsze reprezentują kościoły Chrystusa Króla z XVIII w. i Stella Maris z XIX w., drugie – XIX-wieczne forty wchodzące w skład Twierdzy Świnoujście: Anioła, Zachodni i Gerharda. Wyjątkowo atrakcyjnie prezentuje się zwłaszcza Fort Anioła, którego nazwa jest aluzją do rzymskiego Zamku Świętego Anioła.

Przybywający do Świnoujścia letnicy cenią sobie zwłaszcza piękną plażę.

Wolin

Gród Wolinian (5 tys. mieszkańców) – w X w. legendarna siedziba wikingów, zwana Jomsborgiem – prawa miejskie uzyskał w 1278 r. W średniowieczu był jednym z największych europejskich miast, a bogactwo i rozwój zawdzięczał handlowi, któremu sprzyjało położenie.

O dumnej i barwnej przeszłości przypomina organizowany co roku, cieszący się ogromną popularnością Festiwal Słowian i Wikingów. Z zabytków kultury materialnej uwagę zwraca przede wszystkim imponująca katedra św. Mikołaja, której odbudowę zakończono w 1998 r. (w czasie II wojny światowej legła w gruzach). Pierwsza wzmianka o tym halowym kościele pochodzi z 1288 r. O pogańskiej przeszłości miasta – chrystianizację przeprowadzono w latach 1124–1128 – przypomina stojący na rynku posąg pogańskiego bożka Trygława.

Latarnia morska w Świnoujściu

Posąg Trygława w Wolinie

Panorama Wolina

Katedra św. Mikołaja w Wolinie

Plaża w Międzyzdrojach

Aleja Gwiazd w Międzyzdrojach

